

BEKE KATA
**A tömeggyilkosság
 elkerülhetetlen hibaszálaléka**

Túlélőként a Kossuth téri vérengzésről

Kedves Erzsi!

Nem tudom, hogyan szereted, ha szólítanak, de hiszen a nevedet sem tudtam. Név nélkül sirattalak Benneteket – a többiekkel együtt – gyertyát gyújtva otthon minden október 25-én és Halottak napján a temetőben.

El tudod képzelni – gondolom –, milyen érzésekkel hallgattalak most szerdán.

Először: milyen szépen és okosan beszélsz.

Aztán: Úristen, hiszen ez csak onnan volt látható!

A következő pillanatban: szőke és a doktorsága jogászt jelenthet. De hiszen ez Ő! De hiszen él!

Harminchárom év után támadtál fel nekem!

A mellékelt írás 1977-ben született. Diszkóba amúgy nem járok. Egy főiskolai kollégiumban voltam akkor tanár, és barátá lett diákokkal, fiatalabb kollégámmal mentünk el egyszer egy október végi napon abba a diszkóba.

Az írás a fiókban vár a sorsára. Folyóiratba túl hosszú. Talán majd megjelenik kötetben. Nem tudom megállapítani, hogy mint írás milyen, de ebben az esetben nem is érdekel: tanúságtételnek szántam.

A kézirat azonban megillet Téged a megjelenésig, hiszen elsíratlak benne.

Hála Istennek, hogy életben maradtál, maradtatok!

Jó volna, ha mi, túlélők – a tömeggyilkosság elkerülhetetlen hibaszálaléka – összeraknánk az emlékeinket!

Ha egyetértesz ezzel, a rendelkezésedre állok: telefonom sajnos nincs (sic! – akkor még!), de a posta megtalál.

Egyébként egyre inkább úgy gondolom, hogy szándékosan tereltek bennünket a fegyverek elé, mint decemberben Salgótarjánban és másutt. Abba az esztelen logikába beleillik, hogy halottak százaival akarták megfélemlíteni a várost, az országot – többek között arról sem tudva, hogy ebben az országban ezer éve rossz módszer az erőszak.

Az Astoriánál – emlékezhetsz – csak úgy felröppent hirtelen: „Menjünk a Parlamenthez, mutassuk meg, hogy nem vagyunk fasiszták és fosztogatók!”

Magam egyébként éppen az Astoriánál csapódtam a tömeghez. Nővéremmel és nálunk rekedt vőlegényével indultunk el reggel, de aztán „elvesztem” a Rókus kápolna táján, mert okos sógorjelöltem folyton vissza akart tartani.

Mostanában mesélte el, hogy a Rákóczi úton az áruházak táján is azt mondogatta néhány ember: „Menjünk a Parlamenthez!” – de felolvasott pontok és felizzó tömeghangulat nélkül.

Nem értem fel a tankra az Astoriánál, így hát teherautóval mentem, sokakkal együtt. Vajon véletlenül volt ott és azonnal néhány teherautó? A feltételezés hátborzongató, de hihető! És mintha ezt igazolná a csönd a parlamenti vérengzés körül. A sok hazugság, a sok félrevezető kicsinyítés. Nem tudom, mi az igazság, de talán kideríthető.

Köszönöm az V. kerületi MDF-nek az emléktáblát, azt az estét. Azt, hogy lesz hová letenni ezután a virágokat és a gyertyákat, hogy elsíratjuk a ki tudja, hány százat.

Isten áldjon meg Benneteket, Téged, „a Fiúkat” ott, Angliában és valamennyiünket.

Budapest, 1989. október 30.

*Boldogan és szeretettel ölellek:
 Kata*

Diszkó – 1977

Talán azért jutott eszembe, mert szép idő volt.

Ugyanolyan langyos ős, mint akkor. Mintha a levegőnek is ugyanolyan szaga lett volna.

Hogy „eszembe jutott”, az így persze nem igaz, mert mindig ott van, mint annyi más. De ez a jelenlét most harsogó volt, sőt, agresszív.

Odüsszeusz körül tolongtak ilyen erőszakosan az árnagyok az eleven véreért. Az én eleven véremért, hogy legalább egy órára életre keljenek, és legalább bennem. Ők, akiknek a vére ártatlanul ontatott ki, és az enyém csak véletlenül nem.

És a lámpák miatt is, igen: piros-kék-sárga lámpák, melyek kialszanak és felgyulladnak idegesítő vibrálással és ugyanabban a ritmusban, mint a gépfegyver, a nehézfegyver és mi is volt a harmadik? Valami ágyúféle?

A piros-kék-sárga félhomályban ritmusra ingó testek.

Mostanában diszkót szokás tartani a fiataloknak. Nem sortüzet. Most ez divatozik éppen. Vidáman és ártatlanul táncolnak, nem tudva arról, csak véletlen, hogy nem velük történt meg – de sajnos, meg is történhet még, bár ne történjen meg! –, hogy ugyanolyan értetlen gomolyaggá zsúfolódnak össze, mint mi akkor.

Némely gomolyagból csak egy meghatározhatatlan csomó maradt – véres csontszilánkok hevertek a Parlament lépcsőjén még egy hét múlva is. Nem volt erejük fölvenni azoknak, akik beszórták a teret homokkal?

Nekem sem volt erőm, hogy fölvegyem a kesztyűmet. Akkor eshetett ki a zsebemből, amikor leugrottam a tankról. Akkor szakadhatott le az ujjam, amikor átment rajta a tank. Ott volt az ujjam is. Ott hagyták azt is, mint a többi kesztyűt, sapkát és övet szerteszét – az emlékezetünkre.

Az első percekben nem lehetett elhinni. Olyan szépen kezdődött, olyan vidáman, diadalmasan. Tele volt velünk a tér: idősebbek is voltak ott persze – fehér hajú bácsik is –, de a legtöbben fiatalok voltunk – táncolni szerető és bizonyára majdnem mind szerelmes húszévesek, mámorosan az örömtől és a reménytől, hogy most megcsinálhatjuk az igazi szocializmust, a miénket. Erőszak, sunyítás és hazugság nélkül. Éljen a magyar szabadság! Éljen a Haza! És „Meggúnyhódta már e nép a múltat s jövőt”! Mert a jövő mi vagyunk: tele elszánással, felelősséggel és boldogsággal, mert: „Kossuth Lajos azt üzenté” – igazán azt üzenté.

Ezt a két dalt énekeltük. És azt kiabáltuk ritmusra, hogy: „Fegyver nélkül tüntetünk!”, „Nem vagyunk mi fasiszták!”, „Halljuk Nagy Imrét!” és „Nagy Imrét a kormányba!”

A tank ott állt a lépcső előtt, csövével a tér felé fordulva. Aztán kibújt belőle az orosz kiskatona.

„Szervusz, Iván! Zdrasztvujte!” – kiabáltuk és mosolyogtunk piros pogácsaarcára, kedves turcsi orrára, hiszen kölyök volt ő is.

Először zavarban volt, aztán azt mondta: „Nyet fasisztü! Nyet, nyet!” A kezébe nyomott kicsi magyar zászlót kitűzte a tank csövébe – ujjongott a tér. Két fiú átkarolta, mert ott álltunk már a tank tetején, ahányan csak fölfértünk.

„Isten, áldd meg a magyart” – ugye, most már megáldod végre?

„Szervusz, Iván! Zdrasztvujte!” – nézek a cigarettafüstjébe most. „Hát te túlélted-e?”

Ha akkor kiáll valaki a Parlament egyik erkélyére vagy az ablakba, és azt mondja: „Köszönjük Nektek, édes Fiaink! Nagy Imre lesz a miniszterelnök. A Kossuth-címer lesz újra a címerünk. Legyetek ilyen elszántak továbbra is, mert nagy feladat vár rátok! Előttünk egy nemzetnek sorsa áll! Persze hogy nem vagytok fasiszták!” Egyáltalán: ki mondhat ekkora számárságot?! És ha még a Himnuszt is elénekli velünk, akkor megéljenezzük, és talán még egy körcsárdást is eljárunk, aztán boldogan megyünk haza.

Lövetni egyszerűbb volt? Ti átkozottak! Ti gyilkosok! – mondtam azokban a napokban.

Most azt mondom: Ti tehetségtelen fajankók! Ti gyávák! Hát nem volt közöttetek senki – egyetlenegy sem! – abban a fölöslegesen hatalmas épületben, aki ki mert volna állni és hazudni akár, ha gyűlöl is minket, ha retteg is tőlünk: lányoktól, fiúktól és fehér hajú bácsiktól? Hát ilyen keveset tudtatok az egzisztenciák tudományáról? Ennyire ostobák is voltatok, ti átkozottak, ti gyilkosok!

Az én látószögemből a ballonkabátos fiú volt az első halott.

Azokban a percekben kezdtük elhinni, hogy itt nem ijesztgetnek: itt minket halomra gyilkolnak.

Nincs kedvem táncolni. Ülök az asztalnál vörösbort kortyolva, és nézek a piros-kék-sárga félhomályba. Ott táncol már a ballonkabátos fiú a szóke jogászlánnyal. Sose ismert ritmusra ingatja magát. Kissé zavarja az aktatáskája, ezért a hóna alá szorítja hát, és nevet. Az aktatáskája vagy fél méterre repült tőle. Kitért karral feküdt az aszfalton. Szép szelíd feje oldalra csuklott.

De most itt táncolnak bennem: libben a szóke haj, nevet az okos szemű jogászfű is és a hosszú hajú lány is a barna kabátban.

Amikor belehasított a levegőbe a három szólam – egy mély, egy középfekvésű és egy élesen vijjogó hang –, leugrottunk a tankról. Akik hátrább álltak, a szobor és a bokrok felé szaladtak.

Az első sorok az épülethez rohantak, de nem nyitották meg a kaput. Ott haltak meg sorra. Az egyik fiú két

foknyit gurult a lépcsőn, melyre mindenféle cifra alkalmakkor vörös szőnyeget terítenek. Ezt a vörös vérszőnyeget azonban úgysem fedi el soha semmi.

Talán volt közülük, aki életben maradt, mivel az emberi test jó fedezék – mint az régóta ismert, de ki tudja, hányan éltek túl?

Négyen a tank oldalához szorultunk. Egy nő bemászott a tank alá. Hús- vagy harmincéves lehetett? Összebújtunk – minél kisebb halomba. Önkéntelenül fölhajtottam a galléromat. Nem mintha bármitől is megvédhetne a gallér, mégis megnyugtató ez a mozdulat. Nevettem magamon. És közben arra gondoltam, bár csak elugorhatnék öt percre telefonálni, hogy otthon ne izguljanak. Ezen aztán újra nevettem.

A tér egy szeletét láttam csak: a pajzsot tartó bronzoroszlánt és a lépcsőt. A Rákóczi-szobor mellett inkább csak sejtettem a tömeget.

Időnként kis csoportok futottak görnyedve a Dunapart felé, aztán lerogytak.

Egy lány a Parlament falához tapadva, araszolva lépkedett, láttam: remegett a keze. Aztán rálöttek egy szál puskával egy földszinti ablakból. Bizonyára valakinek nagyon fontos lehetett, hogy legyen egy külön halottja.

– Egyetemista vagy? – kérdezte a szép szőke lány.

– Nem vettek föl az egyetemre. És te?

– Jogász vagyok.

– És maga? – kérdeztem az egyik fiútól.

Csak hosszú évek múlva gondolkoztam el ezen. Bármelyik pillanatban egymás ölébe fordulhattak volna a beleink, az agyvelőnk. Összesimulva térdeltünk-kuporogtunk, de mindvégig magázódtunk a két fiúval.

Mi még nem voltunk tegeződő nemzedék. Nekünk ünnep volt – szerelem vagy barátság okán –, ha azt mondtuk valakinek: Te.

– Én is jogász vagyok.

– Én is jogra járok – estin. Maga hová felvételizett?

– A bölcsészkarra. Már másodszorra. De úgyis tudtam, hogy hiába. A származásom, ugye. – Mivel legyinteni nem tudtam, fintort vágtam helyette.

– Tulajdonképpen kik löhetnek? – kérdezte a lány.

– Hát lehet azt tudni? Talán ávósok. Vagy katonák. Az épületek padlásáról lőnek. Olyan sűrűn, mint amikor elszakad a film – dünyögte az a fiú, aki szembefordult a térnek.

Mint mikor elszakad a film. Ezt más is mondta később. Édesapám egyik barátja a közeli utcák egyikének torkolatában állt, ahonnan belátta az egész teret: a sűrű csíkokat a levegőben és a holttestek egyre gyarapodó halmait.

A másik film – életem filmje – csak nem akar peregni. Csodálkozom, mert azt olvastam, meg kell, hogy történjen. Hűvös nyugalom volt bennem – láthatóan a többiekben is – és ostoba gondolatok. Újra és újra: csak

elugorhatnék legalább öt percre, hogy telefonáljak. A fejembe. A fejembe kapjam a golyót. Hol az életem filmje? Megpróbáltam erőlködve emlékezni, de nem sikerült. Istenem – ha mégis vagy –, ezt az egyet még utoljára add meg, hogy a fejembe. Kérlek. Kérlek szépen. De jó, hogy Anyu és Apu nem láthatnak most. Meg kell igazítanom a galléromat. Pont ezt kell néznom utoljára: ezt a gögös oroszlánt és ezt a hernyótalpat belülről. Milyen szabályosan illeszkednek össze a fémlapok.

Na, látod, mindig kerested, mi dolgod a világban. Hát, fiacskám: hősi halott leszel. Fénykép gyászfátyollal. De ronda vagyok minden fényképen. Legenda leszel a jó kislányról, aki mindig megette a paradicsomlevest, holott sose ette meg. Jaj, Kedveseim! Ne sírjatok sokat! Talán nem lesz nagyon csúnya látvány. Gyorsan akarok meghalni. De előbb még telefonálni kéne.

Egy pillanatnyi szünet. A szemünkkel intettünk egymásnak, de mire felpattantunk volna és nekiiramodtunk volna a Dunapart felé, újrazekedték. A tank is lőtt. Remegett – és a testünk is átvette a remegését.

– Kire lő ez?

– A padlásablakokra.

A két hernyótalp között hasaló nő elkezdett zokogni.

– Még maga sír? Maga van a legjobb helyen! – kiáltott rá az okos szemű fiú.

Zokogása abbamaradt – csak nyöszörgést hallottunk. Bennem pedig szinte szótagolva megszólalt egy hűvös hang: „hisz-té-ri-a”. Nem csoda. Ugyan a hisztéria legjobb gyógyszere a pofon vagy a hideg víz, de nem szólhattunk, hogy: „Kérem, szíveskedjenek egy pillanatra abbahagyni a lövöldözést, mert valaki rosszul lett”. A fiúban is ez a hang szólalhatott meg, azért mondta ezt. Aztán pedig csak morgott:

– Még csak az hiányzik, hogy elkezdjünk hisztizni!

Fölnevtünk. Hát, tényleg. Még csak az hiányzik. És nem beszélünk arról, amire bizonyára mindannyian gondoltunk: hogy a tank bármelyik pillanatban elindulhat. Mennyi ideig tart vajon, amíg palacsintává lapítják az embert? Aztán megint lényegtelen apróságra gondoltam: Ivánnak biztosan nem volt ideje arra, hogy kivegye a zászlót. Kirepülhetett az első lövéssel. Nyoma sincs már.

– Harapj bele! – a lány egy almát nyomott a kezembe.

– Köszönöm. Tápláljuk a hullánkat – próbáltam könnyed lenni. Beleharaptam és továbbadtam.

– A vitamin mindig jól jön! – nevetett az estis jogász.

És egyre több a halott. Egyre többen vannak. Már nem tudom megszámolni őket.

A fiatal lány barna kabátban, hosszú haja szétterül.

Bizonytalan körvonalú rongycsomók.

És a lépcső! A lépcső! Hát miért szaladnak még mindig arrafelé? Hát nem látják?

– Ha ezt megússzuk – mondta az okos szemű fiú –, akkor elmondhatjuk, hogy: Megúsztuk valamit.

– Megúszni? Ezt nem lehet megúszni! – néztem rá csodálkozva. És hűvösen tovább szótagolt bennem a hang: „Ne-künk már lőt-tek!” Pontosabban: lőnek, hiszen éppen nekünk lőnek. Ez itt egy vérengzés. Tanultuk a történelemben, hogy az ilyen.

Kik lehettek abban a kocsiiban? Talán két személy, ha beleférhetett. Páncélkocsinak hívják az ilyet? Odagördült elénk vagy két méterre. Ránk irányította a gépfegyver csövét. Szembenéztünk vele. Egészen élesen láthatták a négy fiatal arcot: összehúzott szemünket és komoly tekintetünket. Aztán még szorosabban simulunk egymáshoz lehajtott fejjel.

A gyomrom egészen kicsire ugrott össze. A fejembe. A fejembe. Most biztosan sikerül – ismételtettem magamban.

Aztán egyszerre fölneztünk. A cső elfordult néhány centire. Majd újra ránk szegeződött. Újra elfordult. Játszott velünk. Bizonyára élvezte. Talán még nagylelkűnek is tartotta magát, hogy belőlünk nem csinált hullát.

– Állatok! Mocskok! Gyilkosok! – morogtuk, amikor a kocsi kigördült a látóterünkéből.

A tank alatt elhallgatott a nyöszörgés. A közelebb kuporgó fiú odaszólt:

– Nincs rosszul, kérem?

– Köszönöm, jól vagyok – válaszolt halkán a sötétség, ez egyáltalán nem volt komikus akkor.

Hiszen még élünk! Mert ez akkor ott egyre valószínűtlenebb állapot volt.

Egy pillanatra elhallgatott a háromszólamú üvöltés. A következő pillanat is néma volt.

– Most!

És felugrottunk mind a négyen, és rohantunk a Dunapart felé.

Miért kell ilyen hosszú parlamenteket építeni? Sohase jutok el a sarkáig. Holttesteket ugráltam át. Nem tudom, hányat. És nem tudom, hányszor mondtam magamban: „Bocsáss meg!” Akkor üvöltött fel újra a három szólam, amikor a nagy, kerek rácshoz értem.

Akkor kezdtem el félni. Félni? Szűkülő és vinnyogó félelemmé változtam.

Sűrű csíkokat láttam a levegőben, és süvítést hallottam egész közelről.

Széles sávban folyt a vér a Parlament falán.

A többiek lábának dobogását nem hallhattam az üvöltésben. Hátranézni nem volt időm. Befordultam az épület sarkán. Megmenekültem.

Fiatal férfi ült a falnak dőlve, arccal az égnek, álla leesve, a keze görcsben.

Mellette újabb vércsík a falon.

A szemközti padlásról is villogtak a sűrű csíkok, süvöltöttek a golyók a fejem mellett.

Rohantam.

Már nem volt gondolatom.

Aztán zihálva feküdtem az alsó rakpartra vezető lépcsőn, ahol már vagy hatan is voltak.

Néztem az üvöltő tér felé és vártam.

Hiszen tudom én – nézek a vörösboros pohárba –, hogy meghaltatok mind.

Hiába magyaráztam magamnak, hogy a földre is vet-hettétek magatokat, kivárhattátok a végét. Láttam én azokat a csíkokat a levegőben: precíz szakmunka volt.

A lány gyöngéd vonásai, az egyik fiú okos, barna szeme, a másik profilja – ahogyan a tankhoz szorul.

A halottakat mindig tegezem.

Érkeztek még néhányan a tér felől lihegve.

Ti nem.

Aztán – vagy negyedóra múlva – elhallgatott a három szólam.

A félelem utolsó villanása: egy rohamsisak és egy szempár jelent meg az alsó rakpart szegélye fölött. Aztán orosz kiskatona lett belőle, és többedmagával elkísért bennünket az alsó rakparton az Akadémiáig.

A sarkon kenyérért álltak sorban.

Megállva néztük a békés hétköznapokat.

A körút és a Rákóczi út sarkán is békésen kopácsol-ták a Sztálin-szobrot.

Egyfelé laktunk a fehérballonos férfival, akinek véresebb volt a kabátja, mint a mészárosok köténye. Vajon kinek, kiknek a véréből?

Ártatlanokat gyilkoltak a Kossuth Lajos téren. Fegyvertelen, békés tüntetőket – mondjuk el ötször, tíz-szer, hússzor.

Az egyik sarkon zöldeges rekeszt is ttek elem, arra álljak, hogy többen halljanak.

Ki voltam én abban a pillanatban? Az biztosan nem, aki két esztendeje, sőt, aki még három nappal azelőtt is disszidálásra készült keserű elszánással, mert ez az ország rossz hazája volt.

Hányan lehettetek? Mondják: kétszáz-háromszáz.

Többen látták, hogyan hordták teherautók órákig a holttesteket a Kerepesi temetőbe.

Sokkalta többen lehettetek. Én láttam azt a teret: telis-tele volt. És már csorog a könnyem. Mindjárt visszajönnék a barátaim a táncból, és azt hiszik, becsíptem vagy elhagyott a szeretőm – pedig csak életben maradtam.

Mohón tolonganak az árnyak Odüsszeusz körül.

Hiszen ülhetne itt egy szóke jogásznő is, és sirathatná a kócos barna lányt és a többieket mind.

Mondják: még üvöltött a három szólam, amikor egy feketekendős, feketeruhás öregasszony járkálni kezdett

a téren imára kulcsolt kézzel. Nem törődött a golyókkal – nem találták el. Keresett valakit a halottak és a sebe-sültek között, vagy imát mondott értük? És hogyan imádkozott vajon: katolikusul vagy reformátusul?

„Asszonyunk, Szűz Mária! Istennek Szent Anyja! Imádkozz érettünk!”

Egy hét múlva Halottak napja volt.

Erre is emlékszünk – és erről is hallgatunk.

A város minden ablakában gyertyák égtek, a házakon fekete zászlók a lyukas közepű háromszínű mellett.

A tér közepe – ahol a katonai és egyéb parádékat szokták tartani – felszórva homokkal.

Kisebb-nagyobb homokfoltok távolabb az aszfalton. Az a véres csontszilánk.

Elszórt ruhadarabok mindenfelé.

És virágok és gyertyák tízesével vagy egyesével.

Ott, ahol lelőtték azt a lányt.

Ott, ahol a ballonkabátos fiú feküdt.

Ott, ahol csak véres halom volt akkor.

Ott, a lépcsőn.

Pontosan ott lobogtak a gyertyák a szürke délutánban.

Én is pontosan ott álltam, ahol akkor a tank.

És néztem az aszfaltot, a teret, a gőgös oroszlánt.

Nem hoztam virágot, mert nincs annyi virág, mint amennyi halottam nekem van.

– Nézd azt a kesztyűt! Kivé lehetett?

– Az enyém. Én megúsztam. Közülük csak én.

Talán még nem felejtettük el mindnyájan, hogy azokban a napokban úgy beszéltünk az idegenekkel, mint a barátainkkal. És jók voltunk egymáshoz.

– Hát ezt túl lehetett élni? – kérdezte a középkorú házaspár. – Ha nem nagyon rossz magának, mondja el, hogyan történt!

Elmondtam.

És arra gondoltam közben: körbe kellene adnunk egy almát. Minden harapás után továbbadni, amíg el nem fogy. Halotti áldozatul.

– A kesztyűjét nem viszi el?

– Nem.

Aztán odalépett hozzánk egy villásbajszú, kemény bácsi.

– Én is itt voltam, kérem.

– Merrefelé? – érdeklődtem.

Úgy tárgyaltuk meg, mint egy szakmai kérdést.

– Igen? A Kossuth-szobor mellett is rengeteg volt a halott? – csodálkoztam.

Pedig az a talapzat jó fedezék. Csak kevesen érték el.

A bácsi a bokrok és a kőpárkány között hasalt – tudtuk meg.

Most is négyen voltunk ugyanazon az aszfaltdarabon.

Aztán kezet fogtunk, és elbúcsúztunk egymástól: „Most már minden jó lesz! Szép lesz! Igazságos lesz!”

– Kartársnő! – szólt utánam a bácsi. – Kartársnő! Mondja, nincs még egy ilyenje? Egy ilyen kokárdája?

– Nincs, de felezzük el az enyémet! – ajánlottam. – Van bicskája?

Volt. Nyiszáltuk hát azt a kis szalagdarabkát két még kisebbre, és sírtunk.

– A mocskos gyilkosok! A mocskos gyilkosok! – hajtogatta közben.

Aztán föltűztem a kabátjára. Kezet fogtunk újra. A bácsi még tisztelgett is. És közben csorogtak a könnyei végig a bajusza mellett.

Én nem mondom azt Nektek, hogy nyugodjatok békében! Túlságosan is békén nyugosztok, Ti, kényelmetlen halottak.

Olvastam azt is egy újságban, hogy: „ellenforradalmár bandák” fészkeltek be magukat a miniszteriális és egyéb hivatalos épületek padlásaira. Mindenki tudja – aki akkor élt és gondolkozott –, hogy ez vagy harminc órával a felkelés kezdete után egyszerűen lehetetlen volt!

Egy vaskos, tudományosnak nevezett könyvben azt is olvastam, hogy a tragikus esemény mindmáig felde-ríthetetlen.

Hát kik is, ugyan kik is hordatták össze a fegyvereket a reprezentatív teret körülvevő épületek padlásaira, mert egyszer szükség lehet rájuk? Kik tudták olyan pontosan, hogy megérkezhetnek erre a térre, ahol sokszor énekelték már a Kossuth-nótát, ahol sokan beszéltek már a tömeghez? Hogy megérkezhetnek egyszer sok ezren az igazságos világ lehetőségétől és a szabadság lehetőségétől részeg fiatalok és fiatalszívű öregek. És ők nem beszélni akartak hozzájuk! Ugyan kik is adták ki a tűzparancsot, hogy pusztuljunk el mind?!

Nem pusztultunk el mind!

Akik a tér szélén álltak és a Parlament oldalkapuihoz futottak, hiába dörömböltek ott is. De orosz katonák jöttek az alsó rakpartról, és szétlőtték a zárat! Aztán lekísérték őket az alsó rakpartra az épületen át. A déli oldalon egyik barátom menekült meg így, az északin a felesége. Egyik sem tudta, hogy a másik ott van. Csak a rakparton borultak egymás nyakába.

Kitűnőre vizsgáztak Ivánék azon a napon!

Egy fiú mellett cefatokká lőtték a menyasszonyát. A fiú még aznap elindult a határ felé.

Ki írja meg egyszer a történetedet, édes Nemzedékem? A halottakét?

A megnyomorodottakét?

A kanadai üzletemberét?

A svédországi fémmunkását?

A nyugatnémet szociológusét?

A holland családapát?

Azokét, akik cement után futkostak a családi házhoz, és legyintettek: „Szél ellen nem lehet! Csak minél több pénz legyen!” De néha belerévedtek a cigarettafüstbe.

És azokét, akik sose mondanak nagy szavakat, csak teszik a dolgukat tisztességgel?

A láthatatlan cezúrá, amely élesen és pontosan választ ketté bennünket: azokra, akik hazudnak azokról a napokról, és azokra, akik hallgatnak róluk, de őrzik és továbbadják, ahogy lehet – „reszketve és szilárdul, mint a húség”.

Nekem történetesen tanítanom is kellene. De nem tanítom, mert nem hazudok! Állok a katedrán – egyvalaki az ‘56-os ifjúságból – és már őszül a hajam. Az enyém megőszülhet – nincs a földben.

Nekem két születésnapom van. És október 25-e mindig szigorúan néz rám.

Hiába élek úgy, mint aki csak kölcsönbe kapta az azóta eltelt éveket, és elszámolással tartozik velük. Nincs mentség, nincs igazolás, nincs válasz a kérdésre: „És én miért?”

És mert a valósággal szembe kell nézni, vagy öt évvel később elszántam magam, hogy átvágjak a téren.

Szikrázó nyár volt. Szép fiatal mamák napoztatták a gyermekeiket a vörös kardvirágok és surrogó öntözőcsövek között, turistacsoportok mentek föl a lépcsőn.

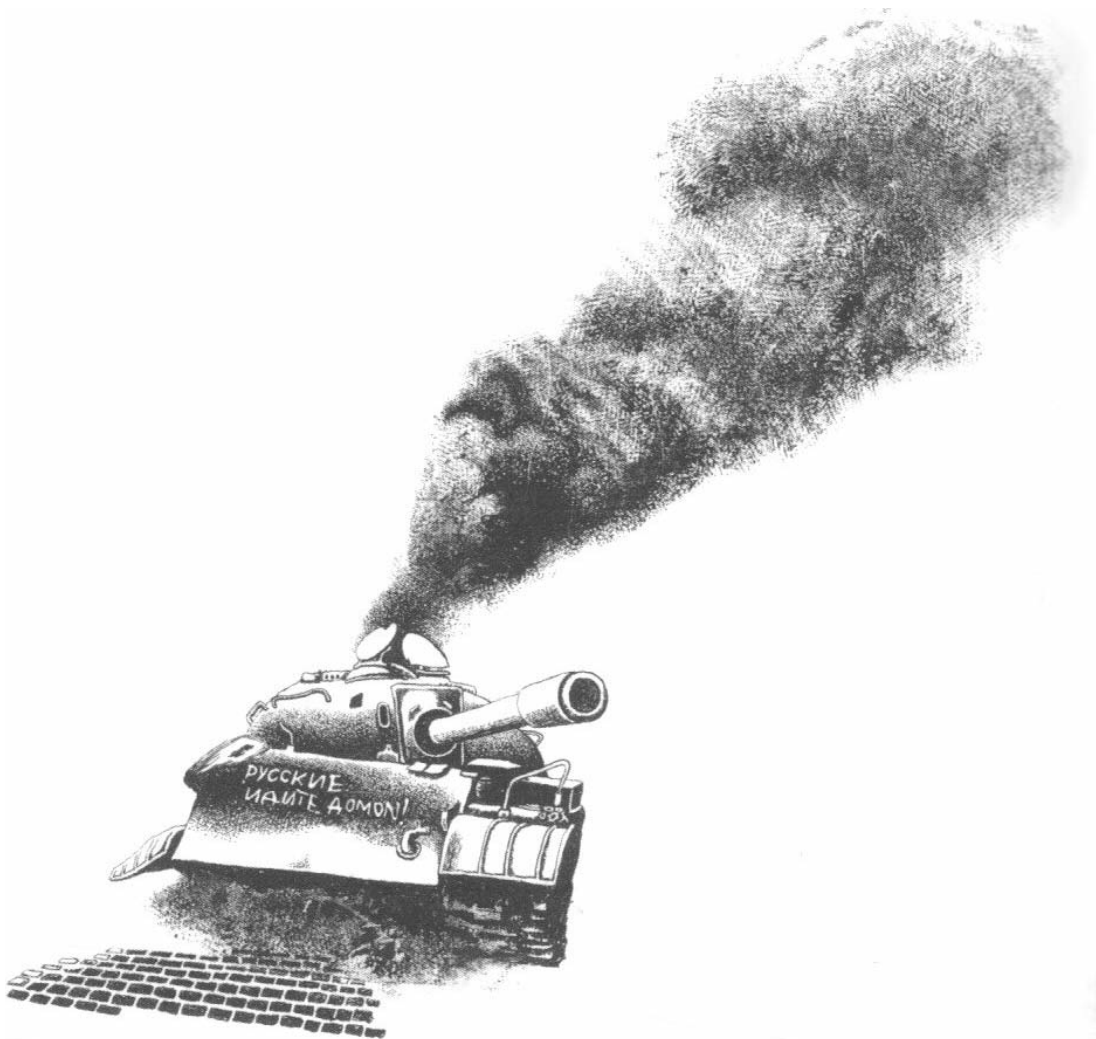
– Oda ne lépj! – sikoltottam magamban, és egyszerre fölüvöltött a fülemben a három szólam – mint annyi éjszakán azóta. Ott hevert a ballonkabátos fiú újra és a hosszú hajú lány is. Reszkettem és sírtam. De hát iszonyú nagy az a tér. Iszonyú nagy. Nem figyelt rám senki.

Mostanában sűrűn járok arra. Ott van munkaadó intézményem, tanítani is arra járok, és a szerkesztőségbe is. És mindig szembenézek azzal a hivalkodó kupolával – összehúzott szemmel, komolyan. Soha nem vágok át a téren, pedig talán már nem sírnék.

Csak most nem tudom abbahagyni a sírást – ebben a piros-kék-sárga vibrálásban.

– Majd elmondom – vetem oda Péternek néhány kapkodó mondat után.

Elmondtam.

Somogyi Győző: 1956, Tank (1986)